

än den väldiga Västeråker-stenen. Motivet är sedan mycket vanligt på runristningar i södra Uppland, vilka av allt att döma äro yngre än Åsmund (t. ex. Fots ristning U 177, U 80). Är det måhända Västeråker-stenen, som har utgjort mönstret? För övrigt har Åsmund fyllt stentytan med ett myller av ormkroppar, lagda i slingrande figurer. Ornamentiken är rikare och lekfullare än den brukar vara hos Åsmund, som i regeln föredrar en sträng och stram form. Men den är därför också ett anmärkningsvärt vittnesbörd om hur skiftande i ornamentiken denne konstnär kan vara.

848. Torresta, Västeråkers sn.

Pl. 137.

Litteratur: B 374, L 94, D 1:143. J. Bureus, Fa 6 s. 65, s. 67 n:r 106 (Bureus' egen uppteckning), s. 114 n:r 26 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 482; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 117; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 279; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 171; UFT h. 1 (1871), s. 87; Handlingar i ATA 1946.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); J. Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 205); P. Törne-wall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 374); Dybeck a. a.; A. Wætter, teckning 1859 (ATA).

Runristning på ett stenblock 2 m. N om landsvägen Balingsta—Uppsala-Näs, mellan Kumla och Torresta, 30 m. NÖ om vägskelet vid avtagsvägen till Västeråkers kyrka, omkr. 500 m. VNV om Ernsta. Ägo gränsen mellan Ernsta och Torresta går vid vägen. Marken N om vägen tillhör Torresta, S om vägen Ernsta. Stenen står sålunda på Torresta ägor. Ristningen är vänd mot vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

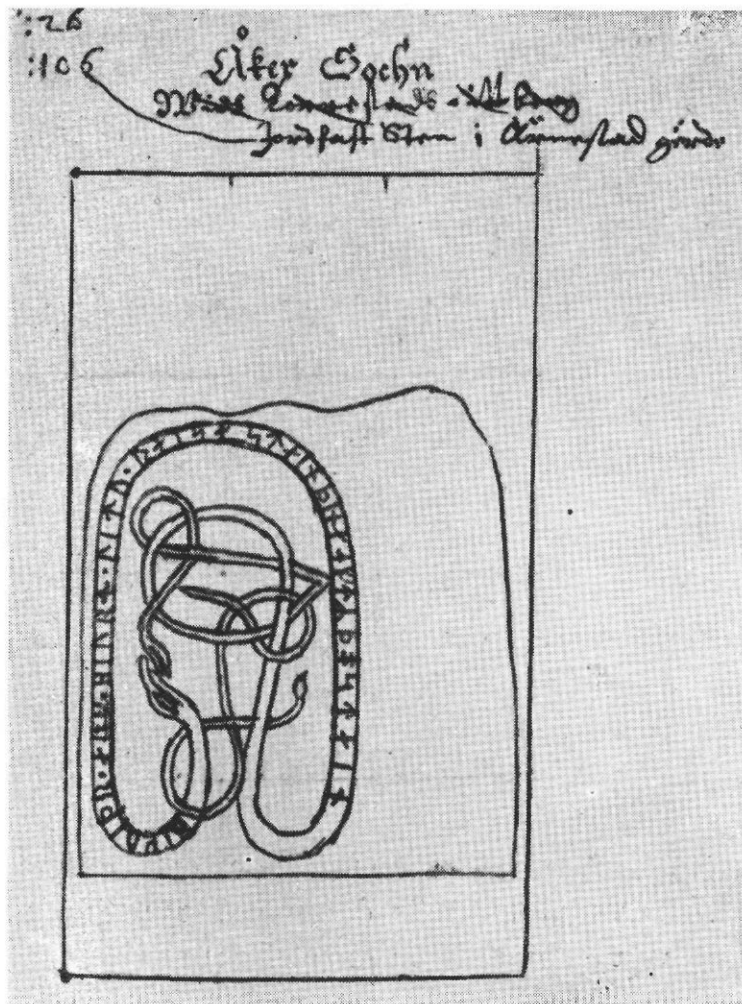

Fig. 322. U 848. Torresta, Västeråkers sn. Efter teckning av Rhezelius.

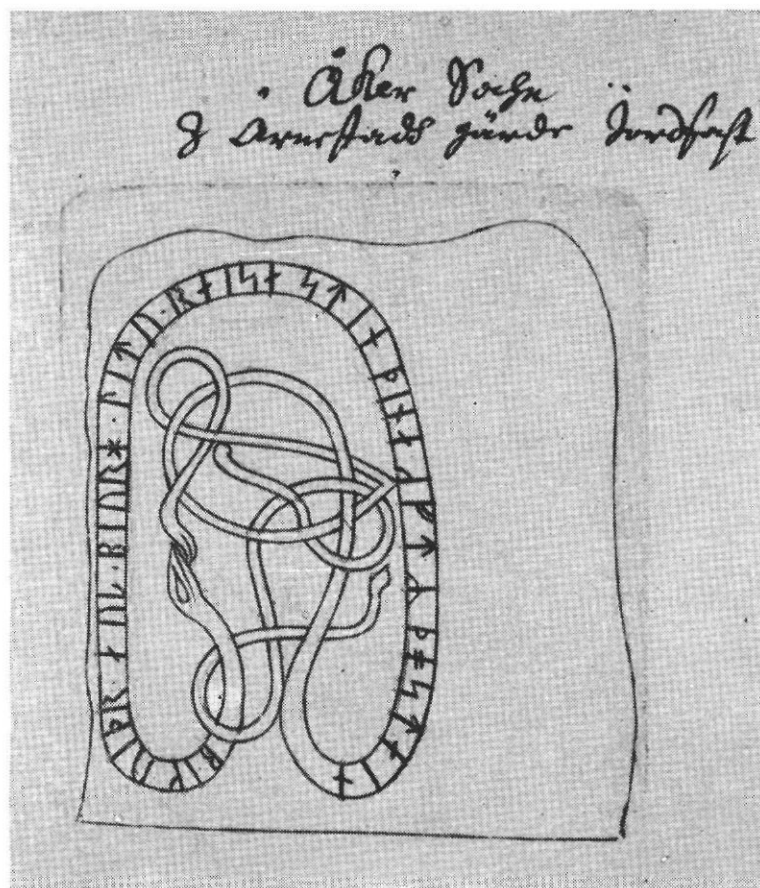

Fig. 323. U 848. Torresta, Västeråkers sn. Efter kopparstick av Bureus.

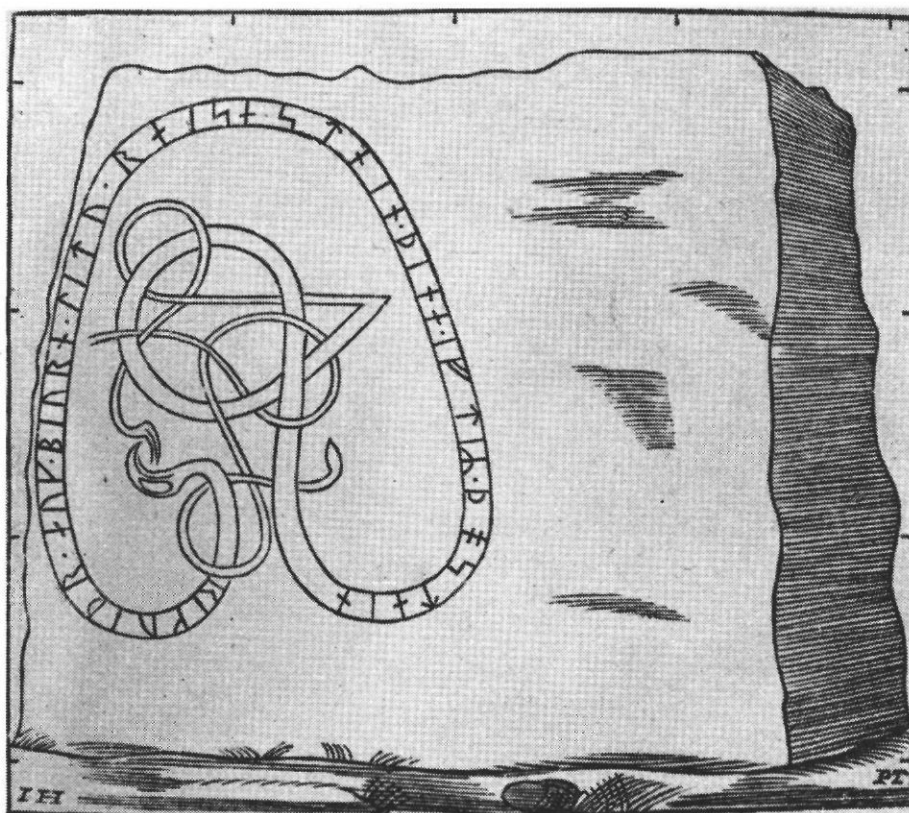

Fig. 324. U 848. Torresta, Västeråkers sn. Efter B 374.

Ristningen var känd redan av Bureus, som själv hade upptecknat inskriften den 13 sept. 1639, »præsente Vxore». Platsen säges vara »I Härresta i Åker Sockn giärdet nordan til vid Almännä Vägen. Jordfaster» (Fa 6 s. 65), »I Härrestad gärde i Åker Sockn. tiok och Jordfaster» (Fa 6 s. 67), »Härestad» (Fa 5); Caspar Cohl (Fa 6 s. 114): »å Torrestadh giärde i ett berg i Åker Sockn»; J. Rhezelius (Fa 10: 1): »Widh Torrestadh i ett berg.» — *Ransakningarna*: »I Skilnaden emillan Ärnstad och Thörestad egor påskrifwin steen» (P. Simmingh 1669), »Ernestad Giärdet enn Ruunestehn påskrifwen» (A. Pehrsson Rox 1672). Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Ernestad gärde i Åker sochn» (B 374: »Ernesta»; L 94: »Ernesta gärde»). — Dybeck fann stenen på samma plats: »Ristningen är anbragt å södra sidan af en större vräksten, som ligger vid sockenvägen mellan Balingstads och Näs kyrkor, der en väg tager af till Åker ... För omkring 30 år sedan lærer en hel Runsten funnits i jorden några famnar norr ut från förevarande och kort derefter blifvit begagnad till vägfyllnad.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865): »vid vägen S.W. om Torresta nära intill, der vägen tager af åt Åkers kyrka, runristning å ett flyttblock». Blocket hade efterhand förskjutit sig, så att ristningsytan lutade i 60° vinkel mot marken. Den hade därigenom blifvit nästan oåtkomlig för undersökning och avbildning. Genom Riksantikvarieämbetets försorg har stenen år 1946 riktats upp och tillrättalagts, så att den ristade ytan numera har en svag lutning bakåt.

Flyttblock av ljusgrå granit. Höjd över markytan 2,30 m., bredd 2 m. Ristningens höjd är 1,37 m., bredd 1,16 m. Ristningen är ganska djupt huggen och väl bevarad. Den är överallt tydlig och fullt säker.

Inskrift:

rikuiþr · auk biurn · litu raisa stain þina eftir þorstein

Rikviðr ok Biörn letu ræisa stæin þenna æftir Þorstein.

»Rikvid och Björn läto resa denna sten efter Torsten.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut; ej heller efter 10 **k**, 19 **u**, 24 **a**, 29 **n** och 37 **r**. Efter 33 **a** finns en svag fördjupning, som sannolikt icke är huggen. Sk efter 7 **r** och efter 15 **n** äro tydliga, säkert huggna. 34 **e** är tydligt stunget, med en bred, grund prick. Intet **r** finns efter 39 **o**. **o**-runan är tydlig; bst skära hst i rät vinkel.

De äldsta läsningarna av Bureus, Rhezelius och Cohl äro fullt riktiga. — Hadorph och Törnnewall (B 374): 34—37 **iftir**. — Dybeck: 34—37 **eftir**.

Mansnamnet *Rikviðr* är sällsynt. Det är belagt några gånger i uppländska inskrifter: L 190 Ekeby, Gamla Uppsala sn, L 300 Funbo kyrka, L 309 Lövsta, Funbo sn, möjligen också i en västgötsk: Vg 123 (**riuipr**). Från medeltida urkunder finnas åtskilliga belägg, de flesta från Uppland och Södermanland. Namnet tycks vara speciellt svenskt. Från Danmark är det ej känt, ej heller från Norge och Island.

Inskriften är ristad till minne av en man vid namn Torsten. Anmärkningsvärt är, att det ej omtalas, i vilket förhållande han stod till de två män, Rikvid och Björn, som ha låtit utföra minnesmärket. Var han deras fader eller deras broder, eller möjligen en obefryndad vän till dem? Det har icke saknats plats inom runslingan för ett sådant meddelande.

Det är egendomligt, att ristaren använder uttrycket »läto resa stenen». U 848 är icke en rest sten i vanlig mening. Möjligen kan man tänka sig, att det tunga flyttblocket i någon mån har lagts till rätta, för att den för ristning lämpliga ytan, som förmodligen är en naturlig klyft, skulle bli bättre synlig. Se vidare S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 250 f.

U 848 är möjligen utförd av samme ristare som U 840 och 842. Båda inskrifterna ha formen **eftir**; den ena har **porstain**, den andra **postain** (med uteglömt **r**).

849. Balingsta kyrka.

Litteratur: B 363, L 84. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 107 (Bureus' egen uppteckning), s. 71, s. 124 n:r 72 (Caspar Cohl), s. 219 n:r 262 (Rhezelius), Fa 10: 2 n:r 70, Fa 5 n:r 13, Fa 1 s. 5; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 115, Fl 2 n:r 76; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 264; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 147; hs R 556 (UUB), s. 415; R. Dybeck, Reseberättelse 1862 (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 14.

Avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1 och Fl 2); P. Törnnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 363); O. Celsius, teckning (i R 556).

Runstenen fanns enligt Bureus »I Balningzstadh Kyrkedör» (Fa 6), »Balingstad Wåknh. dör» (Fa 10: 2), »Balingstad I Wåknhus dören» (Fa 5), enligt Caspar Cohl »I Balungstadh Wåknehusdörr» (Fa 6), enligt Rhezelius »Vti Wåkenhusdören» (Fa 6), »I Wåkenhus dören» (Fa 10: 1). — I sin »Förteckningh på Gamle Stenar, Högar och Ättebackar uthi Præpositura Hagundensi» 1669 (i *Ransakningarna*) har prosten P. Simmingh den överraskande uppgiften, att »Ifrå Balingstad och Gryta Sochnar ähr ingen kunskap kommen om sådana saker». Men länsmannen And. Pehrsson Rox meddelar i sin »ransakning» några år senare (1672) en hel rad runstenar i dessa socknar, bl. a. en i Balingsta, som »ligger i wapnhuussdörren». — I Peringskiölds *Monumenta* omtalas, att »Runstenar hafwer hedna ålderen oss här i Sochnen qwarlemnadt 8 stycken til denna dag bekanta, hwar ibland två fragmenter beskådas wid Kyrkian inmurade, sosom först i Wapenhus Dören». Träsnittet har påskriften: »Balingstad wapnhus dör» (B 363: »Vapnhus-dören»; L 84: »I vapenhusdörren»). — O. Celsius har vid ett besök den 31 okt. 1695 gjort följande intressanta anteckning: »Lapis hic muro bonam partem tegitur. Quæ autem runæ supersunt, frequenti introeuntium et egredientium calcatione ita sunt detriti, ut legi quædam nisi per conjecturam non possint.» — När Dybeck mer än halvt annat århundrade senare (1862) besökte platsen, kunde han icke finna stenen: »Länge, fast förgäves söktes den högst märkliga runstenen, hvilken enligt Bautil skulle finnas utanför Balingstads södra kyrkodörr. Församlingens